

2 - б ө л і м Ф И Л О Л О Г И Я

Раздел 2 Ф И Л О Л О Г И Я

Н.Абдурақын

ҚАЗІРГІ ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕ ЖИІ КЕЗДЕСЕТІН ЕРЕКШЕ СӨЙЛЕМ ФОРМАЛАРЫ

一, 连动句

Көп етістікті сөйлем

Көп етістікті сөз тіркесі сөйлемде баяндауыш болатын сөйлем, көп етістікті сөйлем деп аталады. Көп етістікті сөз тіркесі мен етістік сипаты сөз тіркестері ортасында кідіріс жасауға, жалғаулық қосуға болмайды. Мұнда бірнеше етістік қатарласа қолданылады, етістіктердің рет-тәртібі тұрақты болады, өзгертуге болмайды. [4: 53]

Көп етістікті сөйлемнің құрылымы:

Зат есім+етістік+етістік+(зат есім, етістік немесе зат есімді баяндауыш пен етістікті баяндауыш).

Мысалы:

- ①他们//接到命令撒腿了。
- ②打电话//通知他们行不行。

③他//气得拿起书包往外走。

④我//去图书馆还书。

连动句的意义类型 Көп етістікті сөйлемнің мағыналық түрлері

① Бірнеше етістік қимылдың ілгерінді-кейінді туылғанын білдіреді. Ондағы етістіктер бір бастауышты баяндайды. [2:113]

Мысалы:

①他//放下行李跟我说了几句。

②我//骑自行车去上学。

③大家//站起来迎接我们。

④加尔肯//去商店买汉语书。

② Соңғы етістік немесе етістікті сөз тіркесі қимыл-әрекетті білдіреді. Алдыңғы етістік қимыл-әрекеттің әдіс-тәсілін білдіреді.

Мысалы:

①我们//坐火车去阿特拉吾市。

②他//用钢笔写汉字。

③他//去医院看病。

③ Соңғы етістік алдыңғы қимыл-әрекеттің мақсатын білдіреді.

Мысалы:

①你//进屋避避雨。

②古丽娜尔//去民族大学找努老师。

③我们//到伊犁买货。

④ Ілгері кейін туылған қимыл - әрекетті не басқа жағыдайды білдіреді. Мұнда соңғы қимыл - әрекет туылған кезде алдыңғы қимыл - әрекет аяқтаған болады немесе ілгері - кейін туылған екі қимыл әрекет өзара себеп -салдарлық байланыста болады. Мысалы:

①你//散了会先回家。

②他//看了很满意。

③阿赫箴尔//摇摇头走了。

⑤ Алдыңғы етістік қимылды, соңғы етістік терістеу мағынасын білдіреді, бір істің екі жағын түсіндіріп келеді. Мысалы:

①妈妈//瞒着这件事不告诉我。

②大家//座着不动。

③这件东西//留着没有使。

⑥ Ілгері кейін туылған не қатарласа туылған бірнеше қимыл - әрекетті білдіреді.

Мысалы:

①张平//拿起书包开开门走了。

②阿赫卓力//掏出手绢儿擦了把汗坐下来。

③老奶奶//下床穿上衣服点上灯出去开门。

⑦ Алдыңғы етістік не соңғы етістік “有” не “没有” деген сөзбен жасалады.

Мысалы:

①他//有办法解决问题。

②叶尔兰//没有事情做。

③你//领到生产有办法。

“有, 没有”соңына жиі ілесіп келетін зат есімдер: 责任, 力量, 办法, 本事, 把握, 信心, 机会, 条件, 钱, 时间。

⑧ Екі етістік қайталанып келіп бір сөз болып қолданылады.

①我//写字写累了。

②他//踢球踢坏了脚。

二, 兼语句 Қос міндетті сөзді сөйлем

Қос міндетті сөзді сөз тіркесі баяндауыш болып келетін сөйлем қос міндетті сөзді сөйлем деп аталады.

[1:93]

兼语句的格式: 主语+谓语+兼语+ (宾语)

Қос міндетті сөзді сөйлемнің формасы:

Бастауыш+баяндауыш+қос міндет атқаратын мүше +баяндауыш + (толықтауыш)

Мысалы:

①领导//让他去阿斯塔纳。

②这个消息//使我很高兴。

③你//通知他做个检查。

④班长//请大家发表意见。

① Қос міндетті сөз тіркесі сөйлем мүшесі болады. Мысалы:

①派他去是组织的决定。

②这是令人高兴的事。

③我请你写一篇文章。

④我同意派他去。

兼语式的特点 Қос міндетті сөзді сөйлемнің ерекшелігі

① Қос міндетті сөзді сөйлемнің бірінші етістігінің көбі бұйыру, талап ету, ұнату мағынасындағы етістіктер болады. Әдетте оларға “着, 了, 过” -ларда тіркесіпейді. Бұлардың жиі қолдатындары: 使, 叫, 让, 派, 选, 命令, 催, 逗, 劝, 留, 要求, 动员, 阻止, 发动, 组织, 号召, 禁止等。

①我们选热爱拉当班长。

②组织要求大家参加会议。

② Қос міндетті сөзді сөйлемнің бірінші етістігі мен екінші етістігі себеп – салдарлық байланыста болады. [5:63]

Жиі қолданылатын етістіктер:

爱, 笑, 恨, 气, 怨, 埋怨, 骂, 喜欢, 感谢, 担心, 佩服, 害怕, 批评, 厌恶, 嫌, 责备, 责怪, 指责, 羡慕等

Мысалы: ①大家//嫌他不懂礼貌。

②老师//表扬他学习好。

③我们//喜欢诚实, 能干。

④她//埋怨我没给他办成这件事。

⑤我//感谢你给我一次机会。

⑥我//佩服他办事一丝不苟。

③ Қос міндетті мүшелі сөйлемнің соңында фонетикалық кідіріс болады. Немесе мезгіл пысықтауыш келеді.

Мысалы:

- ①我//请你来一趟。
- ②我//请你明天来一趟。
- ③上级领导//派他今年去南哈萨克斯坦。

三, 特殊的兼语句 Қос міндетті ерекше сөйлем

① Кейбір қос міндетті ерекше сөйлемдердің бірінші етістігі “有, 是, 没 немесе 没有, ” болып келеді. Мұндай етістіктерде бұйыру мағынасы болмайды, екінші етістікпен себеп-салдарлық байланыста болмайды. Сондықтан мұндай қос міндетті сөзді сөйлемді қос міндетті ерекше сөйлем деп айтамыз. [1:25]

Мысалы:

- ①有只狼跑过来了, 你看见没有?
- ②有个人心眼儿特别好。

② Қос міндетті ерекше сөйлем қос міндетті сөзді сөйлемдердің анықтамасына сәйкескенімен, бірақ әдеттегі қос міндетті сөзді сөйлемдердің ерекшеліктері болмайды. Бірінші етістігі “有 (没有) болып келген қос міндетті сөзді сөйлем. Мысалы:

- ①桌子上一本杂志是谁的?
- ②二大队有一匹马病了。
- ③后面有几个人大笑起来。

◆ 有 сөзінің толықтауышы адамды не затты нақтылы меңземейді, сондықтан 这个, 那个 деген сөзді оған анықтауыш етуге болмайды, тек 一个, 几个, 很多, 一些, 多少. сияқты сөздерді анықтауыш етуге болады.

③ Бірінші етістігі тұрақтандыру мағынасындағы “是” болып келген қос міндетті сөзді сөйлем. Мұндай қос міндетті сөзді сөйлем түгелдей бастауышы жоқ сөйлем болып келеді. “是” ның рөлі “是” күшейту, мағынасында болады. Мысалы:

- ①是我把他气哭了。
- ②是风把们吹开了。
- ③是这篇文章启发了我, 是我改变了主意。

四, 连兼句 Көп етістікті әрі қос міндетті сөзді сөйлем

Көп етістікті сөз тіркесі мен қос міндетті сөзді сөз тіркесі араласып келіп, өте күрделі сөйлем формасын қалыптастырады. Мұндай сөйлем көп етістікті әрі қос міндетті сөзді сөйлем деп аталады. [3:150]

① Қос міндетті сөзді сөйлем ішінде тіркемелі етістік келу. Мысалы:

- ①领导让他去阿里-法拉比哈萨克民族大学学习。
- ②领导叫教研室教员留下来开会。
- ③我们请学习优秀来学校作报告。

② Көп етістікті сөйлем ішінде қос міндетті мүше келу. Мысалы:

- ①我写了一封信让妹妹也来齐姆肯提市。
- ②他站起来腾出一把椅子让我坐下。
- ③ 交错. Араласып келу. Мысалы:
①写个同知叫大家来办公室开会。
②领导叫他打电话请努尔江来这儿商量件事。

五, “连”字句 “连”иероглифті сөйлем

“连”предлогты үстеудің алды арты бір-біріне сәйкесіп келетін сөйлем формасы. [3:89]

негізгі формасы:

连.....都/也+动 (.....)

Мысалы:

- ①连小孩子都懂得这个道理。
(小孩子→懂, 大人→更懂)
- ②连蚂蚁都知道保全性命, 何况人呢。
(蚂蚁→知道, 人→更知道)

连 иероглифті сөйлемнің мағына жақтағы ең негізгі ерекшелігі айтылған ойдың күңгірттігі.

连 зат есімнің, етістіктің, сан-мөлшер сөздердің, және жай сөйлемдердің алдына келеді. Мысалы:

- ①连山上都盖上了楼房。
- ②这样的怪事, 连听都没听过。
- ③这个月他连一天也没休息过。

运 қолдануда көңіл бөлетін жайттар:

▲ 连 етістік, сан - мөлшер сөздердің алдына келгенде, баяндауыштың көбі

болымсыздық сөйлем де келіп,
“—” қосылады.

- ①他连看电影都不喜欢。
- ②我连一分钟也等不下去了。

▲连жай сөйлемнің алдына келгенде,
онда сұрау есімдігі не белгісіз сан есім мен бірігеді.

- ①他连住在哪儿我都不知道。
- ②连多少钱一斤都不知道，怎么算？

六, 存现句 Сақталу

мағынасын білдіретін сөйлем

Мәлім жерде белгілі адамның не заттың бар, жоқ екендігін білдіретін сөйлем сақталу мағынасын білдіретін сөйлем деп аталады. Мысалы:

- ①桌子上有几个苹果。
- ②墙上挂着一幅世界地图。
- ③前边开过来一辆汽车。

存现句的语法特征

Сақталу мағынасын білдіретін сөйлемнің грамматикалық белгілері

1. Сөйлемнің басында әдеттегідей мекен - орын келеді. “有”字句 сияқты аз санды сөйлемдерден сырт, мекендік сөздердің алдына从 секілді предлогтар келмейді.

①橱窗里摆着各种各样的食品。 (*在橱窗里)

②前边来了一个人。 (*从前边)

2. Сақталуды, тәсілді білдірген кезде баяндауыш әрекеттің жалғасып жатқанын білдіретін着 қосылады.

- ①眼里闪动着激动的泪花。
- ②石碑上刻着几个醒目的大字。

3. Сақталу және жоғалуды білдірген кезде етістіктің көбі дерексіз жасырын етістік болып, соңына 了 келеді. Сөйлемнің басына мезгілдік сөздер келеді.

①1986年哈萨克斯坦发生了青年运动。

②海面上升起了一轮红日。

4. Бұл сөйлем формасының толықтауышы әдетте белгісіз болады, толықтауыштың алдына көбінде сан - мөлшер сөздер немесе баяндау сипатты етістіктер келеді.

- ①他胸前别着一枚漂亮的胸针。
- ②教室里排列着整齐的桌椅。

七, “在”字句 “在”иероглифті сөйлем

① “在”дің негізгі мағынасы сақталу, бар деген мағынаны білдіреді.

Оның негізгі формасы: [3:53]

Зат есім (адам немесе зат) + 在 + мекен орынға қатысты сөз.

Мысалы: ①他在大学。

②词典在书架上。

③阿丽特尼汗在家干家务活儿。

② “在” орынды білдіргенде кейде жазбаса да болады. Мысалы:

①我上午给你打了一次电话，你不在。

②努老师在吗？——在，请进！

③ Орынға қатысты сөз

“在” иероглифті сөйлемде орынға

қатысты сөздер мына жақтардан кездеседі:

1) Зат есім орынды білдіріп келгенде бұнда бастауыш әдетте адамды білдіретін зат есім болады.

Мысалы: 车站, 广场, 图书馆, 学校, 饭店, 银行。

①他今天在政府。

*图书馆在大学。

②餐厅在一楼。(一楼是具体场所)

2) Әдеттегі зат есімдерден (адам немесе зат) орынды білдіргенде соңына сөзсіз бағдарлық немесе сілтеу есімдіктері келеді.

Мысалы: 河边, 门前, 桌子上, 书包里

①沙发旁边, 老师那儿, 书柜那儿

②词典在书柜里。 *词典在书柜。

③信在小王那儿。 *信在小王。

3) Біріккен бағдарлық сөздер кейбір кезде жеке дара орынды білдіреді.

Мысалы:

①大门在东面。

②他们在前边。

4) “在” болымдылықты білдіріп қимылдың соңына 了, 着, 过 ларды жалғауға болмайды. Егер өткен шақты білдірсе етістіктің соңына мезгілдік сипаттағы сөздерді қосуға болады.

Мысалы:

①昨天上午, 我在图书馆。

②他刚才还在家呢。

5) “在” болымсыздық сөйлем де болғанда кейбір кезде没 қолдануға болады. Мәлім заттың орны тұрақтылау болғанда әдетте адамдардың немесе заттардың жағдайын айтқанда тұрақты жағдайда不, 或, 没 қайсысын қолданса да болады.

Мысалы:

①图书馆不在这儿, 在那座楼后边。

*图书馆没在这儿, 在那座楼后边。

②我上午没在家。

③他现在不在中国。

6) Келер шақтық сақталу тек

болымсыздық сөйлемде қолдануға болады.

Мысалы: 上午我不在家。

*上午我没在家。

八, “有”字句 “有”Иероглифті сөйлем

1. “有”Иероглифті сөйлем баяндауыш құрылымды сөйлем. Етістіктің негізгі мағынасы екі түрлі болады, бірі сақталу. Енді бірі тәуелділік. [2:55]

“有”和“在”

“有”和“在”екеуі де бар дегенді білдіреді, алайда қолданылуы ұқсамайды. “有”орынды, белгілі уақыттағы адам немесе затты білдіреді. Негізгі формасы: орын, уақыт сипатты сөз + 有 + зат есімді сөз.

Мысалы: ①教室里有很多学生。

②唐代有位著名诗人, 叫李白。

“在”дің алдындағы зат есімді сөз

әдетте нақтылы бір затты көрсетіп келеді. “有”соңындағы зат есімді сөз нақтылы затты көрсетпейді. Сондықтан зат есімді сөздің алдына сан - мөлшерлік зат есім құрылымы келеді. Салыстыралық:

比较: 词典在书架上。(确指) —— 书架上有几本词语。(不确指)

人在屋里。(确指) ——

屋里有两个人。(不确指)

“领有”的“有” Тәуелді “有”

Баяндауыш болғанда, негізгі құрылымы, зат есімді сөз (көбінде жанды нәрсеге) + “有”+ зат есімді сөз.

Мысалы: ①人人都有两只手。

②我有很多朋友。

③他有一个幸福的家庭。

“有” және мәлім жағдайдың туылуы мен жарыққа шығуын нақтылы көрсетеді. Осындай кезде“有”дың соңына мағыналық өзгерісті білдіретін“了, 有”қосылып толықтауыш етістікті сөз болады, сонымен бірге зат есімді сөз болады. Негізгі құрылымы: [3:253]

Зат есімді сөз + “有” (了) + етістік, зат есім.

Мысалы:

①最近, 他的汉语有了明显的进步。

②

近几年, 经济又有了很大的发展。

③他又有男朋友了。

“有”алдына үстеу“又”болғанда, “有”соңына әдетте了 тіркеледі.

*他又有男朋友。

*他又有机会。

“有”соңына әдетте 过 тіркеледі, бұрыннан бар деген мағына береді.

Мысалы:

①他有过去国外的机会, 可是他放弃了。

②过去他, 他曾经有过这种经历。

Әдетте“有”дәрежелік үстеу мен бірікпейді, толықтауыш абстрактілі зат есім болғанда“有”дәрежелік үстеумен бірігеді. Мысалы:

①这次社会实践很有意思。

②这青年非常有头脑。

③哈里克很有领导才能。

“有”的否定形式 “有”дің

болымсыздық формасы

“有”тек“没”мен сәйкеседі. Ол“不”ды қабылдамайды. Сұрақ жауапта“没”дің жалғыз өзін қолданбайды.

Мысалы:

①我没有时间, 不能陪你上街了。

②你有中国朋友吗? ——没有。

*你有中国朋友吗? ——没。

③我没有自行车。

*我没有一辆自行车。

“有”的疑问形式 “有”дің сұраулы формасы

Сөйлем соңына“吗”қолданды. Алайда“有没有”ды сұрақ ретінде қолданады.

Мысалы: ①他到现在还没有住处吗?

②你有没有这三种书? (确知数量)

③今年夏天我们有假期没有。

④在美国，有很多中国饭店吗？

*在美国，有没有很多中国饭店？（不确指数量）

1

邢福义

吴振国主编《语言学概论》华中师范大学出版社
2002年

2.李临定《现代汉语动词》中国社会科学出版社
1990年

3.

缪锦安《汉语的语义结构和补语研究》上海外语教育
出版社1990年

4.王维贤等《现代汉语复句新解》华东师范大学
出版社1994年

5.

马

坎

主编《汉台语言学词典》北京民族出版社1984年

6. Т.Қалибек ұлы. Қазіргі қытай тілінің грамматикасы. Синтаксис.- Алматы,2004.-197б.

7. Қалибекұлы.Т. Қытайша-қазақша-орысша грамматикалық терминдер сөздігі.-Алматы, 2009.-196б.

8. Аханов К.Грамматика теориясының негіздері.-Алматы,1996-239б.

9. Қазақ грамматикасы.-Астана, 2002.-783 б.

В этой статье рассматривается описание особых форм предложений в современном китайском языке.

Special sentences forms in the contemporary chinese language are completely described in the given article

Д.С.Адиханов

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ КАЛЕК В ПРОЦЕССЕ ОБОГЩЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ СОВРЕМЕННОГО АРАБСКОГО ЯЗЫКА

(на примере терминов венчурного финансирования)

Заимствование – это неотъемлемая составляющая процесса обогащения, функционирования и исторического развития любого языка мира. К особой категории заимствований, своевременно пополняющих различные терминологические системы языков, относятся кальки. Кальки это слова или словосочетания, построенные «по образцу соответствующих слов и выражений чужого языка путем точного перевода их составных частей соответствующими словами или морфемами родного языка» /6/. В языкознании общепринято различать: а) собственно-лексические кальки - «слова, образованные посредством буквального перевода» /7/ на заимствующий язык значимых элементов (приставки, корня, суффиксов и т.д.); б) семантические (или лексико-семантические) кальки – слова, «в которых иноязычным по происхождению элементом является семантика, лексическое значение, само слово в своем звучании, материальном составе и словообразовательной структуре является исконным, одно же из присущих ему значений обязано иноязычному происхожде-

нию, т.е. значению какого-нибудь слова другого языка» /8/; в) фразеологические кальки, которые образуются «пословным переводом всего заимствующего выражения» /5/.

Экономическая терминология современного арабского языка, ввиду ряда экстралингвистических факторов, одним из которых является догоняющий характер в экономическом развитии арабоязычных стран, во многом зависящем от высокоразвитых европейских государств, пополняется, в основном, посредством буквального перевода готовых европейских терминов, т.е. путем создания фразеологических калек, особенно в узкоспециальных сферах экономики. К лингвистическим факторам, способствующим применению фразеологических калек в целях пополнения терминологического состава современной арабской экономики, на наш взгляд, можно отнести то, что «укоренившись на новой почве, заимствования и кальки порывают свои старые связи с родным языком и, как все простые слова, начинают жить своей собственной жизнью, развиваются, пре-